

дар лена над њима није имао право пресуђивања. Тек када су након смрти Сулејмана I (1566) лена све више почела да бивају наследна и нису више била нужно повезана са војном службом (много господари лена су у борбе слали своје представнике), положај сељака променио се нагоре. Некадашњи ленски (феудални) господари постали су земљопоседници којима су на себе преузели господарење имањем.

Исламизација

Почетком нашег века у Албанији је било око 70% Албанаца који су прихватили ислам. Ни у једној земљи југо-источне Европе, па чак ни у Босни, религија турског освајача није пустила тако дубоке корене. Као што смо већ нагласили властелини су били ти који су зарад материјалне користи прихватили нову веру. За разлику од некадашњег вишег слоја, чији су припадници, уколико нису избегли, убрзо постали муслимани, до исламизације осталог становништва дошло је знатно касније. Масовно прелажење у ислам десило се тек у 17. и 18. веку. Исламизација се при том одвијала парцијално, по областима, и то у различитим периодима и подстакнута другачијим догађајима.

У католичкој северној Албанији знатније прелажење у ислам видљиво је тек у другој половини 17. века. Још 1610. године према извештају барског надбискупа Марина Биџија било је само 10% муслиманског становништва. Након тога, наредних деценија, хришћанство у северној Албанији знатно назадује. Исламизацијом бивају посебно погођене равничарске области и градови. У планинским подручјима хришћанство се дужи задржало јер утицај турских трупа тамо није био тако јак.

У централној Албанији, где је река Шкумба представљала границу између два дијалекта (тегијског и тоскијског) и двеју религија (католичке и православне), исламизација је извршена врло брзо и готово у потпуности. Само се у забитим планинским пределима задржало нешто хришћанског живља. У јужној Албанији масовни прелазак у ислам долази знатно касније и то због тога што је тамошње становништво припадало Грчкој православној цркви која је до 18. века уживала повла-

шћено место у Османском царству. Синод ове цркве имао је седиште у главном граду Царства Цариграду (Истанбул). Није било никаквих бојазни од евентуалне интервенције православног света. Насупрот томе, Католичка црква — чији су чланови у Риму планирали рат против Турака — вазила је увек за савезника непријатељских страних сила. Повлашћени третман Православне цркве трајао је све до друге половине 18. века када су почели руско-турски ратови, а руски цар се прогласио заштитником свих православних хришћана на Балкану.

Процес исламизације узео је маха подстакнут различитим околностима, које готово да нису имале било какве везе са религиозним убеђењима. Хришћани су прелазили у ислам углавном да би тиме избегли гаварину (*cizya*) коју је морао да плаћа сваки немуслиман, као и друге намете. Други разлог биле су могућности за напредовање које су се отварале прихватањем ислама. Једном муслиману су у мултинационалном Османском царству, независно од његове националне припадности, били доступни сви положаји у војсци и управи. Тако су многи Албанци обављали високе и највише дужности у државном и војном турском државном апарату. Од 92 велика везира између 15. и 17. века, њих 25 било је албанског (и само 19 турског) порекла.

Поред ове добровољне постојала је, ипак, и она при- силна исламизација. Пре свега, за време и после турских ратова, у 17. и 18. веку, често су пресељаване „непоуздане“ хришћанске националне групе у муслиманска подручја где су морале да подлетну утицајима нове средине. Након неуспелих покушаја дизања устанка хришћани су покушавали да избегну освету тако што су прихватили ислам, тим пре што су их и власти на то приморавале. Управо то се десило, на пример, за време рата 1644–1669. На подстицај свог клера католички Албанци су се побунили против Турака и 1649. године заузели Скадар. Међутим, после пораза Млечана они прихватају ислам из страха од репресалија. Слично је било и 1689. године када је царска војска продрла дубоко у унутрашњост Балканског полуострва (Бечки рат или Велики турски рат). Тада су се поред Срба против Турака подигли и католички Албанци. Када се повукла царска војска они су морали или да избегну или да прихвате ислам. Међутим, исламизацију су потпомогла